

Sanatın İlkeleri

Yazar: Robin George Collingwood

Çeviren: Mukadder Erkan

Yayın Evi: Fol Yayınları, Ankara, 2021, 328

Fatih Arslan¹

1. Giriş

R.G. Collingwood, 22 Şubat 1889 tarihinde Birleşik Krallık'ın Lancashire şehrinde dünyaya gelmiş filozof ve tarihçidir. Collingwood'un erken yaşamına yönelik bilgileri “*Bir Özyaşamöyküsü*” (1996) isimli eserinden elde etmekteyiz. Kendisi on üç yaşına kadar babası güzel sanatlar profesörü *William Gershom Collingwood* tarafından evde eğitilmiştir. Collingwood'un babasının kendisine çok küçük yaşlardan itibaren uygulamış olduğu eğitim sistemi sayesinde Collingwood, hayatının erken safhalarında Latince ve Antik Yunanca metinlerle tanışmıştır. Hayatının ilerleyen safhalarında ise felsefe ve tarihi bir arada yürütmüş hatta bilim dünyasında bağlantısız olduğu düşünülen bu iki bilimin birbirleri arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Kendisi özellikle tarih alanında Roma Britanyası üzerine çalışmıştır. Felsefe alanında ise 1914'te dünyayı kasıp kavurmaya başlayan büyük savaşın ardından Oxford'a geri döndüğünde kendisini realist olarak tanımlamış ve giderek İngiliz İdealizmi'nin temsilcisi haline gelmiştir. Başlıca eserleri şunlardır; “*Faith and Reason: Essays in the Philosophy of Religion*” (1968), “*Bir Özyaşamöyküsü*” (1996), “*Speculum Mentis ya da Bilginin Haritası*”(2020), “*Sanatın İlkeleri*” (2021), “*Tarih Tasarımı*” (2019) , “*Doğa Tasarımı*” (2020) .

Sanatın İlkeleri, 328 sayfadan ve 15 bölümden oluşmaktadır. Yazar kitabın amacını bizlere giriş bölümünde aktarmaktadır. Kitap, okuyucuya sanatın ne olduğunu mevcut teoriler ve genel görüşler üzerinden tartışmak suretiyle anlatmaya çalışmaktadır. Kitabın ismi çok resmi ve bir giriş(introduction) kitabı izlenimi yaratsa da okumaya başladığınız takdirde sizi içerisine çekerek –konuya ne kadar uzak

¹Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, fatih.arslan10@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8504-113X

olduğunuzdan bağımsız bir biçimde- tartışmaların bir parçası haline getirmektedir. Yazarın üslubunun akıcılığı ve anlaşılabilirliği tartışmayı takip etmemizi kolaylaştırmaktadır. Peş peşe açılan tartışmalar ile birlikte hem sanat konusundaki görüşleri elde etmekteyiz hem de dost havasında geçen bu tartışma ortamı bizleri konu hakkında akıl yürütmeye itmektedir. Bu kitap sanat ile profesyonel veya amatör olarak ilgilenen herkesin okumasını tavsiye ederim. Çünkü kitap, sadece sanatın bir dalı ile sanata ait tek bir teoriyle ilerlemek yerine birçok farklı perspektife yer vermektedir.

İncelemesini yaptığımız “*Sanatın İlkeleri*” isimli bu kitap, bir bilim insanının bilim yapma sürecinde geçmiş deneyimlerinden nasıl yararlanabildiğinin ve onlardan nasıl etkilendiğinin en güzel örneğidir. Collingwood’un annesi kendi döneminde tanınan bir sanatçıydı. Collingwood sanata yönelik görüşleri, annesinin sanatını icra etmesi üzerine akıl yürütmeleri sonucunda oluşmuştur. Ebeveynlerini sürekli olarak izlemiş olan Collingwood, sanat hakkında şu sonuca ulaşmıştır: “Sanat uzmanlarının hayran bakışlarına sunulan bitmiş bir ürün olarak değil de, resim sanatında belirli bir sorunu elden geldiğince çözme girişiminin evde, el altında tuttuğumuz, gözle görülebilir bir kanıtı olarak görmek gerektiğini öğrendim” (Collingwood, 1996, s. 10). Erken yaşlarda deneyimlemiş olduğu sanatın icrasının amacı ve problemi bu eserde bir daha karşımıza çıkmaktadır. Collingwood, kitabında sanatı ve zanaatın birbirine karıştırıldığını ve bunların birbirinden ayrı tutulması gerektiğini *Teknik Sanat Teorisi*’ni eleştirerek ifade etmektedir. Zanaatçı kişiler ortaya koyacağı ürünü önceden kafalarında canlandırabilirler ve bu durum zanaatçıyı, sanatçıdan ayıran bir durumdur. At nalı yapan bir kişi, nasıl bir nal ortaya çıkartabileceğini bilir. *Teknik Sanat Teorisi*’ne göre sanat tam olarak budur. Collingwood bu görüşe karşı çıkmaktadır. Ona göre, sanatın belirli bir karşılığı yoktur ve sanatçılar ortaya çıkaracakları eseri önceden kestiremezler. Kısacası yazarın bu tutumu sanatın bir meta unsuru veya safi çıkar-zarar ilişkisine indirgenmesinin karşısında bir tutumdur. O, sanatı bir ifade biçimi olarak görmektedir. Sanatın, kişiye özel veya ısmarlama şeklinde yapılması mümkün değildir. Bu nedenle sanat icra edilirken sonuç ön görülemez.

Zanaatın ilk özelliği olan, amaç ve araç ayrımı konusunda Collingwood, *Teknik Sanat Teorisi*’nin savını bir kez daha eleştirmektedir. Bahsi geçen bu teorinin savı, zanaata ait olan bu özelliğin sanat için de olduğu yönündedir. Yazar şiir özelinde bu konuya şu şekilde yaklaşıyor: “Şair, kağıt ve dolmakalem alabilir, kalemi doldurabilir, oturup dirseklerini yerleştirebilir; ama bu eylemler (muhtemelen şairin kafasında süregiden) kompozisyona değil, yazmaya hazırlıktır”(s. 32). Dolayısıyla sanat özelinde araç veya amaçtan bahsetmek mümkün değildir ya da bunlar tamamen iç içe geçmiştir.

Yazar, sanatın temsil özelliği hakkında Antik Yunan felsefesinde bulunan, yanlış anlaşılmuş ve hala anlaşılmaya devam eden bir konuda da bizlere ışık tutuyor. Platon’un yıllardır ideal devletinden sanatçıları

kovduğuna yönelik iddialara cevap veriyor. Bu yanlış anlaşılmanın kaynağını ise Platon'nun konuya ilişkin yazısının eksik bir şekilde okunması ile ilişkilendirmektedir.

“Ona kutsal, muhteşem ve hoş bir şey olarak saygı göstermeliyiz: Şehrimizde ona benzerinin olmadığını –ve buna izin verilmediğini- söylemeliyiz; onu mür ve meshetmeli, bir taç ile taçlandırmalı ve başka bir şehre göndermeliyiz; kendi adımıza, kendi iyiliğimiz için daha yavan ve daha az eğlenceli bir şiir ve hikaye anlatıcısı çalıştırmaya devam etmeliyiz.” (s.57).

Collingwood, kitabın başındaki vaadini gerçekleştirerek, kitabın altıncı bölümünde sanatın “ne”liği üzerine tartışmasına başlıyor. Collingwood’un sanat tasavvuru, bilimsel eserlerin üretimindeki arka plan ile benzeşmektedir. Bilimsel eserler nasıl ki belirli bir deneyimin sonucu, ya da belirli bir rahatsızlık durumunun tasviri ise, sanat da aynı şekilde bir rahatsızlığın ifadesidir. Fakat rahatsızlık diye ifade ettiğim bu durum kafa karışıklığına yol açabilir. Bu durum mutlu bir kişinin nasıl rahatsız olduğu ve bunu nasıl bir sanat eserine dönüştürebildiği hakkında düşünmeye itebilir. Fakat mutluluğun fazlası bile insan içerisinde bir rahatsızlığa yol açabilmektedir. Kişiler bu tür durumlar karşısında fazla gelen mutluluğu paylaşmak durumundadırlar. İşte tam da bu noktada Collingwood’un sanat tasavvurundaki “hakiki sanat” ortaya çıkmaktadır.

Collingwood, sanatın katarsis benzeri bir durum olduğunu şu sözlerle ifade ediyor: *“İfade edilemediğinde bu duyguyu, aciz ve bastırılmış dediğimiz şekilde hissediyor; ifade edildiğinde, bunu, bu bastırılmış duygusunun yok olduğu bir şekilde hissediyor. Onun zihni bir şekilde hafiflemiş ve gevşemiştir” (s.116).*

Collingwood’a göre gerçek sanat, sanatçıların birikmiş duygularının bir tür yansıması durumundadır. Birikmiş duyguların zaman zaman -sanatçının dönemi nedeniyle- açığa vurulması tehlike olabilmektedir. Ayrıca her filozof gibi sanatçılar da döneminin insanlarıdır ve yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda sapkın duygulara da sahip olabilirler. Sanat o halde bir tür delilik durumu olabilir mi? Sanatçılar Desiderius Erasmus’un tasvir ettiği “deli”ler olabilir mi? Gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan gizli kalması gerekeni açığa vuran veya bastırılmış sapkın bir duyguyu ölüm veya sosyal-izolasyon tehlikesine rağmen dile getiren bir kişi olsa olsa ancak deli olabilir.

Sanatın İlkeleri, Türkçemize 2021 yılında *Fol Kitap* aracılığıyla Mukadder Erkan’ın çevirisiyle yeniden kazandırılmıştır. Erkan’ın çevirmiş olduğu bu kitapta, çeviriden kaynaklı herhangi bir ifade veya mantık hatasına rastlamadığımı belirtmek isterim. Ayrıca çevirmenin felsefeye olan ilgisi kitabın çevirisini daha güvenilir kılmaktadır. Çünkü sadece çevrilecek dilin bilinmesi, iyi bir çeviri için yeterli değildir. Alanın

ilgilisi olmak tartışmayı daha iyi kavramaya yol açmaktadır. Aksi takdirde konudan ve yazardan bağımsız konular veya tartışmada mantık hataları gözümüze çarpabilmektedir. Bu değerli eseri yeniden Türkçemize kazandırdığı için çevirmenin kendisine ve Fol Kitap'a teşekkürü borç bilirim.

Kaynaklar

- Collingwood, R. (1968). *Faith and Reason: Essays in the Philosophy of Religion*. Chicago: Quadrangle Books.
- Collingwood, R. (1996). *Bir Özyaşamöyküsü*. (A. N. Akbulut, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Collingwood, R. (2019). *Tarih Tasarımı*. (K. Dinçer, Çev.) 2019: Doğu Batı Yayınları.
- Collingwood, R. (2020). *Doğa Tasarımı*. (K. Dinçer, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Collingwood, R. (2020). *Speculum Mentis ya da Bilginin Haritası*. (Z. Eren, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Collingwood, R. (2021). *Sanatın İlkeleri*. (M. Erkan, Çev.) İstanbul: Fol Kitap.